

บทคัดย่อ

ประวัติศาสตร์พื้นที่ตาบอดย่านฝั่งธนฯ : ถิ่นคริสตชนบางสะพาน*

ภูมิ ภูติมหาตมะ**

บทความนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่กับพัฒนาการทางสังคมของหมู่บ้านวัดแม่พระประจักษ์เมืองลุ่มบัวบางสะพาน โดยเสนอว่า การบุกเบิกที่ดินวัดแม่พระประจักษ์ฯ ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นวิสัยทัศน์ของบาทหลวงคาทอลิกและขุนนางเชื้อสายตะวันตกในสยาม ที่ต้องการขยายพื้นที่ชุมชนคาทอลิกจากวัดแม่พระลูกประคำ กาลหวัร์ ย่านตลาดน้อยฝั่งพระนคร มายังฝั่งธนบุรี เพื่อรองรับการพัฒนาสร้างทางรถไฟสายคลองสาน-มหาชัยขึ้น ที่ตั้งของชุมชนวัดแม่พระประจักษ์เมื่อครั้งบุกเบิกจึงเป็นพื้นที่ส่วนทำเลงามที่ติดทั้งคลองต้นไทรและสถานีของเส้นทางรถไฟสายใหม่ที่ตัดผ่าน ซึ่งเอื้อต่อการสัญจรไปมาได้สะดวก แม้การจัดตั้งกลุ่มคริสตชนที่บางสะพานไม่ประสบผลสำเร็จในเวลานั้น แต่ต่อมาหลังจากถูกใช้เป็นพื้นที่หลบภัยสงครามมหาเอเชียบูรพาของกลุ่มคริสตชนจากพระนครแล้ว หมู่บ้านแห่งนี้ก็เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วจากเครือข่ายของกลุ่มคริสตตั้งเงินที่วัดแม่พระลูกประคำ กาลหวัร์ โดยดำเนินไปพร้อม ๆ กับการขยายตัวของสังคมสมัยใหม่ในทศวรรษ 2500 ที่ให้ความสำคัญกับพัฒนาการเรื่อยมา ในขณะที่พื้นที่ส่วนตลาดน้อยลง คลองที่เคยใช้เป็นเส้นทางสัญจรหลักก็หมดความสำคัญไป หมู่บ้านแม่พระประจักษ์ฯ ค่อย ๆ ถูกโอบล้อมด้วยแหล่งที่พักอาศัยอาคารพาณิชย์ที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่กระนั้นก็ไม่มีย่านสำหรับให้รถยนต์เข้าถึง ส่งผลให้ถูกมองเป็นที่ดินตาบอด เป็นอุปสรรคในการพัฒนาด้านกายภาพเรื่อยมา แต่ในอีกด้านหนึ่ง ลักษณะความเป็นพื้นที่ตาบอดเช่นนี้ กลับส่งผลให้วิถีความเป็นหมู่บ้านคริสตชนในยุค 2500 ยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะบทบาทอันโดดเด่นในการทำงานด้านสังคมของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในขณะนั้น ที่ได้รับการปลูกฝังแนวคิดในการพัฒนาสังคมที่มีความเป็นสากลและอิทธิพลทางความคิดจากขบวนการ “คาทอลิกแอคชั่น” (Catholic Action) ที่สำคัญคือ คณะยุวกรรมกรคาทอลิก และคณะพลมารี ซึ่งเป็นรากฐานให้กับกลุ่มงานด้านสังคมอื่น ๆ ของหมู่บ้านที่เติบโตขึ้นในเวลาต่อมา และได้กลายเป็นพลังที่ช่วยรักษาคุณค่าทางสังคมของหมู่บ้านให้คงอยู่ รวมไปถึงการมีบทบาทนำในท้องถิ่นที่จะหาหนทางแก้ปัญหาความเดือดร้อนอันเกิดจากการมุ่งพัฒนาเมืองด้วยความเจริญทางด้านวัตถุแต่เพียงด้านเดียวของภาครัฐ ดังนั้นแม้ว่ามุมมองของคนภายนอกได้กำหนดให้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่ตาบอดกลางเมืองกรุง แต่หากได้เข้าไปมองและศึกษาจากภายในก็จะเห็นถึงคุณค่าของพื้นที่ตาบอดแห่งนี้ที่ยังคงยืนหยัดเป็นชุมชนที่มีชีวิต มีความคิด มีศักดิ์ศรี ทำหายความเจริญของเมืองใหญ่ที่มากไปด้วยปัญหาแห่งนี้ด้วย “ใจที่ไม่บอด”

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนจีนคาทอลิกวัดแม่พระประจักษ์เมืองลุ่มบัวบางสะพาน” พ.ศ.2561 สนับสนุนโดยประมาณจากกองทุนวิจัยและสร้างสรรค์คณะโบราณคดี

** อาจารย์ประจำหมวดประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร Lecturer, Faculty of Archaeology, Silpakorn University. E-mail : poomputi@hotmail.com